

اشاره

شورای علم و دین دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی نشست‌های متعددی جهت «بررسی رابطه علم و دین و دلالت‌های آن در برنامه درسی» برگزار کرده است. این شورا در آخرین نشست خود میزبان حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر دیبا مدیر گروه تربیت پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی و دبیر علمی همایش «علم و دین و برنامه‌ریزی درسی» که در اردیبهشت ۱۳۹۱ برگزار خواهد شد، بود. در این نشست دکتر اعتصامی، رئیس بخش علوم انسانی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی ابتدا از تاریخچه شورای علم و دین دفتر برنامه‌ریزی و تلاش شورا برای ارائه راهکارهای عملیاتی طرح رابطه علم و دین و کتاب‌های درسی سخن گفتند سپس دکتر دیبا درباره اهداف همایش و سرفصل‌های مهمی که باید در آن مورد بررسی و بحث قرار گیرد صحبت کردند. در ادامه حضار نظرات و پیشنهادهای خود را درباره اهداف، سرفصل‌های قابل طرح در همایش و چگونگی غنا بخشیدن به آن بیان کردند. در این گزارش خلاصه‌ای از مباحث طرح شده و جمع‌بندی نهایی تقدیم می‌شود.

رابطه علم و دین و برنامه‌ریزی درسی

گزارش نشست مشترک شورای علم و دین دفتر تألیف کتاب‌های درسی با مدیر گروه تربیت پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی پیرامون یک همایش علمی

از نظریه‌های قابل تأمل در مسئله رابطه علم و دین و اقدام به استفاده از آن‌ها برای به دست آوردن گزاره‌های کاربردی جهت تصحیح یا تدوین متون درسی. از جمله سرفصل‌هایی که شورای سیاست‌گذاری همایش جهت طرح در همایش مدنظر قرار داده‌اند می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- صورت‌بندی نظرات مختلف در زمینه رابطه علم و دین رویکردهای اسلامی و غیراسلامی
- شاخصه‌های نظریه قابل دفاع در زمینه رابطه علم و دین
- بررسی لوازم نظریات مختلف در زمینه علم و دین مرتبط با تهیه محتوای متون درسی
- تمایزات موضوعی، روشی، غایی در عرصه علم و حوزه دین و لوازم آن در وارد کردن آموزه‌ها و مفاهیم دینی در محتوای درسی

به همت سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم مقرر شده است همایشی تحت عنوان رابطه علم و دین و دلالت‌های آن در برنامه‌ریزی درسی در اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۱ برگزار شود. لازم به ذکر است پیش همایشی در اردیبهشت سال جاری در همین خصوص برگزار شده است. در این نشست مشترک ابتدا از سوی دکتر دیبا طرح شد که: موضوع مورد بحث در همایش عبارت است از «نظریه اسلامی در باب علم و دین و دلالت‌های آن برای تدوین متون درسی مدارس» (با تأکید بر دوره متوسطه) در این همایش دو هدف مطرح است. اول در افق کوتاه‌مدت ارزیابی و وضعیت فعلی متون درسی از باب رابطه علم و دین و طراحی اقداماتی که به صورت فوریتهی باید به انجام برسد. دوم ارزیابی و استفاده

موضوع مورد بحث در همایش عبارت است از «نظریه اسلامی در باب علم و دین و دلالت‌های آن برای تدوین متون درسی مدارس (با تأکید بر دوره متوسطه)

مفصل، اشاره شد که مرور بر مطالعات برنامه‌ریزی درسی در سایر کشورها که در آن برای ارائه تفسیر منتخب خود از ماهیت علم و دین، تجاری عملیاتی ارائه کرده‌اند، مفید خواهد بود. هرچند که مبانی ایدئولوژیک کشورهای نظیر ایالات متحده بسیار دور از مبانی اسلامی ماست اما بررسی تطبیقی تجارب ایشان می‌تواند بسیار آموزنده باشد.

۲- نکته‌ای که معمولاً از آن غفلت شده است، گریزناپذیری طرح جدی و آگاهانه، بحث رابطه علم و دین در تدوین برنامه و کتاب درسی است. در پشت هر متن علمی یک نگاه و فلسفه علم متناسب وجود دارد. آگاهانه یا ناخودآگاه متون درسی و برنامه‌های درسی حاوی ارائه تفسیر ویژه خود از ماهیت علم و فلسفه آن هستند. در بسیاری از کشورهای دیگر (هرچند دارای مبانی باطل نظری) متوجه این فلسفه پنهان شده‌اند و در تدوین متن‌های درسی سعی در ارائه مبانی هرچند غلط خود به صورت آگاهانه دارند. لذا در جمهوری اسلامی و در نظام آموزش و پرورش نیز گریزی از پرداختن آگاهانه به متن‌های درسی از جنبه فلسفه و ماهیت علمی‌ای که ارائه می‌نماید نیست.

۳- با توجه به طرح مسئله علم و دین از نظر نظریه‌پردازان برجسته حوزه و دانشگاه به نظر می‌رسد در حال حاضر می‌توان از طرح مباحث نظری در این باب عبور کرد و با تکیه بر مجموعه‌ای از نظرات طرح شده که توسط استادانی نظیر علامه جوادی آملی و علامه شهید مطهری و امثالهم، به سمت بررسی دلالت‌های عملیاتی این نظریه‌ها به‌ویژه در امر تدوین کتاب‌های درسی رفت.

۴- در بررسی رابطه علم و دین با متن‌های درسی باید الزاماً به سایر عناصر برنامه‌ریزی درسی نیز توجه کرد. آسیب‌های موجود از این رابطه در سایر عناصر برنامه درسی به غیر از کتاب درسی مانند اهداف، رویکردها و نظام ارزش‌یابی باید ملاحظه شود. به‌طور مثال، برنامه‌ریزی درسی بیش از آن که متکی بر متن درسی باشد، بر دوش معلمانی که مهم‌ترین نقش را در تربیت و تعلیم دانش‌آموزان دارند، تکیه دارد. لذا برگزاری دوره‌هایی برای معلمان جهت آشنایی و همراهی با مباحث نظری رابطه علم و دین و تغییرات ناشی از آن در برنامه درسی ضروری است.

۵- بسیار مهم است که برای ارائه راهکارهای عملیاتی به سابقه این کار در فرهنگ و تمدن اسلامی اشاره شود. تمدن اسلامی کارنامه درخشانی از نتایج خیره‌کننده و درخشان ارتباط علم و دین دارد. طرح این مباحث و تبیین و تبلیغ آن که پیش از این نیز این نگاه درست و رویکرد نظری منجر به نتایج مفید و درخشان پیشرفت علمی و عملی تمدن اسلامی شده است، می‌تواند از محورهای جدی و قابل طرح در همایش باشد.

۶- با آسیب‌شناسی وضع موجود در تمدن جدید و مسائلی

- امکان‌سنجی میزان آمادگی کادر آموزشی در صورت تحول متون درسی براساس آموزه‌های دینی
- روش‌شناسی چگونگی طرح آموزه‌ها و مفاهیم دینی متعارض با علم (تعارض ظاهری) در محتوای درسی
- آسیب‌شناسی امتزاج و ارتباط‌گیری آموزه‌ها و مفاهیم دینی و حوزه‌های دانش (تعارض، تلائم و...)
- ارائه الگوهای عینی در مورد به‌کارگیری آموزه‌های دینی و محتوای درسی (علوم انسانی، تجربی و ریاضی)
- امکان‌سنجی ورود آموزه‌ها و مفاهیم دینی در متون درسی فیزیک، شیمی، زیست‌شناسی، ریاضی، هندسه و مواد مرتبط
- مشکل قرائت‌ها و تفاسیر مختلف از دین و آموزه‌های آن در ورود مفاهیم دینی در متون درسی
- رویکردهای مطرح در اسلامی‌سازی متون و نقد آنها
- بررسی الگوهای راهبردی فرایند علمی-اجرایی
- اصلاح محتوای درسی براساس نظریه مختار در رابطه علم و دین

برگزاری دوره‌هایی برای معلمان جهت آشنایی و همراهی با مباحث نظری رابطه علم و دین و تغییرات ناشی از آن در برنامه درسی ضروری است

- بررسی انتقادی تلاش‌های صورت گرفته در اسلامی کردن کتاب‌های درسی آموزش و پرورش.
- در ادامه، حضار نظرات و پیشنهادهای خود را ارائه کردند. اهم این نظرات عبارت بودند از:

۱- ضمن تأکید بر اهمیت و پربرکت بودن برپایی همایش‌هایی این چنین، متکی بر تأمل و برنامه‌ریزی دقیق و